

УДК 316.356.4:159.923.2-054.5(477)
DOI: 10.31651/2076-5908-2024-2-51-59

Олена БУНДАК

кандидат історичних наук, доцент, заступник директора з науково-методичної роботи
Луцького інституту розвитку людини Університету «Україна», м. Луцьк, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4398-560X>
e-mail: olenabundak@gmail.com

Лариса ПОНЕДІЄЛЬНИК

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії України та археології
Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6677-8788>
e-mail: poniedielnyk@ukr.net

ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА СУЧАСНОСТІ

Анотація. Мета – аналіз сучасних поглядів українських учених щодо таких понять, як українська ідентичність, історична пам'ять та історична культура. Загострено увагу на важливості проблеми визначення та самовизначення національної ідентичності в період воєнного стану, в якому знаходиться держава. **Наукова новизна.** Подається аналіз пропонувананих науковцями відповідних дефініцій, що лежать у площині характеристики поняття «нація». В якості робочої приймається визначення М. Степика, де ключовим є «історична спільність людей, яка утворюється у процесі формування спільності території, економічних зв'язків, особливостей культури й характеру». Наголошено на важливості історичної пам'яті у процесі формування національної ідентичності, тому що історія не лише інформує про минуле, але й сприяє усвідомленню сьогодення, допомагає конструювати майбутнє, враховуючи його досвід. Особливе значення у цьому процесі мають культурні та духовні цінності. Серед пріоритетних - національна гідність, свобода, справедливість, патріотизм, соборність і цілісність України. **Висновки.** Окреслено визначальну роль системи національної освіти з краєзнавством у структурі виховної роботи щодо формування державницької свідомості та патріотичних почуттів у дітей, молоді, її у дорослих громадян нашої країни.

Ключові слова: українська ідентичність, етнічна ідентичність, національна ідентичність, історична пам'ять, історична культура, нація, ментальність, національна пам'ять, самоідентифікація, патріотизм, краєзнавство, генетичний код.

Olena BUNDAK

PhD (History), Associate Professor, Deputy Director for Scientific and Methodological Work,
Lutsk Institute for Human Development, "Ukraine" University, Lutsk, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4398-560X>
e-mail: olenabundak@gmail.com

Larysa PONIEDIELNYK

PhD (History), Associate Professor, Associate Professor of the Department of History of
Ukraine and Archeology Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6677-8788>
e-mail: poniedielnyk@ukr.net

FORMATION OF UKRAINIAN IDENTITY: THEORY AND PRACTICE OF THE PRESENT

Abstract. Purpose. The article examines the current views of Ukrainian scholars on such concepts as Ukrainian identity, historical memory and historical culture. The author focuses on the importance of the problem defining and self-determining national identity during the period of martial law in which the state is. **Scientific novelty.** The article analyses the relevant definitions proposed by scholars which are in the field of characterisation of the 'nation' concept. The definition by M. Stepyko is accepted as a working one, where the key point is 'a historical community of people which appears in the process of establishing a common territory, economic ties, cultural and characteristic features'. The author emphasizes on the importance of historical memory in the

process of forming national identity, as history does not only inform about the past, but also contributes to the understanding of the present, helps to construct the future, taking into account the experience. Cultural and spiritual values are of particular importance in this process. Among the priorities are national dignity, freedom, justice, patriotism, unity and integrity of Ukraine. Conclusions. In the article it is identified the decisive role of the national education system with local history in the structure of educational work on the formation of state consciousness and patriotic feelings in children, youth and adult citizens of our country.

Keywords: *Ukrainian identity, ethnic identity, national identity, historical memory, historical culture, nation, mentality, national memory, self-identification, patriotism, local history, genetic code.*

Постановка проблеми. Етнічна ідентичність та визначення приналежності до певної національної спільноти завжди була предметом дослідження будь-якої цивілізаційної спільноти людства [1]. Як свідчить історія, особливого загострення та інтересу ця проблема набуває у період воєнних збурень. Тож не викликати сумніву твердження про те, що сьогодні в Україні надзвичайно важливим є процес формування національної ідентичності у всіх його аспектах. Особливим фактором, безумовно, необхідно визнати можливість перевірки власних переконань загальним досвідом людства. Сергій Кримський підкреслює, що особливість сучасного соціуму – це «здатність до формування інформаційно-рольових сіток функціонування, вузлами яких виступають міри компетентності суб'єктів дії» [2, с. 30].

Мета статті – висвітлити і проаналізувати сучасні погляди українських вчених щодо таких понять, як українська ідентичність, історична пам'ять та історична культура. Загострено увагу на важливості проблеми визначення та самовизначення національної ідентичності в період воєнного стану, в якому знаходиться держава.

Виклад основного матеріалу. М. Тиський, спираючись на роботи таких українських істориків, як М. Грушевський, М. Костомаров, В. Антонович, Я. Дашкевич, О. Субтельний, Д. Дорошенко, С. Рудницький, І. Лисяк-Рудницький, О. Бочковський, Г. Касьянов й аналізуючи етапи становлення української національної ідентичності, доходить висновку про те, що «відродження національної ідентичності в 90-х рр. ХХ ст. відбувалося під впливом ідей демократії. Український народ зберіг свою самобутність завдяки опору русифікації, поширенню атеїзму, спротиву закріпачення селянства, а також використовуючи інформацію про славне минуле Київської держави» та Війська Запорозького» [3, с. 114]. Відповідно, постає питання: що ж таке нація як історичний феномен? М. Степико вважає, що це соціокультурна, економічна, політична та комунікативна єдність людей, котра «забезпечує їм цивілізоване життя в межах світової спільноти... і створює життєздатне суспільство й державу, які гарантують його безпеку та життєві інтереси [4, с. 28]. Далі він пропонує таке визначення: «Нація – це спільність індивідів, пов'язаних свідомістю своєї добровільної громадянської єдності, спільністю походження, мови, віросповідання, побуту, звичаїв, історичного минулого та солідарністю соціальних і політичних інтересів сьогодення; це історична спільність людей, яка утворюється у процесі формування спільності території, економічних зв'язків, особливостей культури й характеру, що становлять якісні ознаки нації» [4, с. 29]. Безумовно, вартісними компонентами постають історична пам'ять і культура. «Важливим складником національної консолідації є спільність в уявленнях та оцінках історичного минулого», – вважає М. Степико, наголошуючи при тому, що згуртованість будь-якої нації є також результатом утвердження серед населення спільних духовних і культурних цінностей [4, с. 128], а суспільство консолідує, формує його ідентичність і соціальну неперервність, спільну пам'ять і колективну долю, тобто лінії культурної спорідненості, втілені у самобутніх міфах, спогадах, символах і вартостях, збережених даною спільнотою. Тобто колективна ідентичність формується як суперечлива єдність почувань, вірувань, спільної пам'яті та уявлень різних поколінь населення [4, с. 133].

Означення понять «національний характер» та «ментальність» можна зустріти у дослідженнях і зарубіжних, і українських вчених. Зважаючи на те, у якому дискурсі розглядається дефініція, автори загострюють увагу на певних аспектах цих багатограних і багатопланових термінів. Так, Л. Донченко, визначаючи моделі національної ідентичності, опирається зокрема на Е. Сміта, для котрого нація передбачає власну назву, спільну історію й територію, певну економіко-юридичну структуру та культуру [5, с. 9]. Відповідно, менталітет українського народу О. Киричук, Л. Донченко характеризують за такими ознаками, як здатність особи зосереджуватися на фактах і проблемах особистісного світу;

особливе чуттєве ставлення до рідного фольклору та рідної природи; прагнення до волі й свободи та розбудови державності; перевага емоцій та почуттів над волею та інтелектом [5, с. 17–18].

Є. Подольська, В. Лихвар, Д. Погорілий у площині ментального поля виділяють певні особливості менталітету: здатність відображати тип культури й образ думок її носіїв; можливість змінюватися внаслідок значних культурних трансформацій як історично зумовлений феномен; входження у структуру індивідуальної психіки особи у процесі залучення її до певної культури; буття одночасно ментальністю народу й окремих її представників; усвідомленість ментальності носіями на рівні глибин людської психіки як абсолютно природної та невіддільної від ества [6, с. 53–54].

XXI століття характеризується небаченими відкриттями у світі технологій; техніками пізнання природи, довкілля, суспільства; неймовірним розкриттям таємниць безкінечного космічного простору. Але, як стверджує І. Курас, у нашому мінливому й непередбачуваному світі неможливо нічого ніяк зрозуміти або ж спрогнозувати без аналізу етносоціальної свідомості, «світу уявлень, настроїв, оцінок, почуттів» людей [7, с. 590]. Відомо, що процес самоідентифікації є складним, багатоплановим та багатофункціональним. Кожна людина, ідентифікуючи себе «в полівимірному полі культури, свідомо чи підсвідомо синтезує усі складові цього поля, переходить від етапу співставлення себе з іншими людьми до співставлення з іншими соціальними утвореннями» [8, с. 115]. Значну роль при цьому відіграє національна пам'ять, як слушно зазначає В. В'ятрович, – сукупний досвід поколінь. Беззаперечним нам видається його твердження про те, що «пам'ять про спільне життя наших предків тримає вкупі наші родини, вона ж об'єднує більші спільноти, такі як нації» [9, с. 181].

Сучасні дослідники наголошують на тому, що кожна нова суспільна генерація має переосмислювати й заново «створювати» свою національну ідентичність, оскільки вона не є статичною конструкцією, а тривалим процесом формування особистісних соціокультурних прихильностей [10, с. 6]. М. Степико вважає, що на даному етапі розвитку українського суспільства надзвичайно важливо зрозуміти «хто ми?» і дати відповідь на запитання «що нас поєднує?» [10, с. 7].

Поняття національної та культурної ідентичності є частиною ширшого поняття - колективної ідентичності [11, с. 50]. Відомо, що історія не лише інформує про минувшину, але й пояснює її, дає можливість усвідомити сьогодення, конструювати майбутнє, враховуючи його досвід. Розглядаючи поняття ідентичності у його традиційному розумінні, О. Гнатюк вважає, що «національну тожсамість можна було б визначити як комплекс спільних переконань, позицій і вірувань, вироблених у процесі формування окремішності спільноти, який поєднувався з акцептацією політичних прагнень певної політичної групи або акцептацією держави» [11, с. 54].

Сьогодні актуальним є дискурс цивілізаційної ідентичності українського народу. Науковці вважають, це – «історично сформована і усталена цілісність, вища форма етнічної, соціальної, культурної, громадянської, національної ідентичностей, яка ґрунтується на усвідомленні цивілізаційності своїх національних цінностей, культурно-історичних, релігійних та ментальних рис, котрі характеризують Україну як регіональну цивілізацію, уподібнюють українців з народами європейської цивілізації» [12, с. 23]. Таким чином, людина робить свій вибір, визначаючи самобутність та аналізуючи схожі й відмінні риси з іншими людьми, групами, спільнотами.

Соціокультурна та ідентифікаційна самовизначеність передбачає самовдосконалення та самореалізацію свого потенціалу, долучення до суспільного, культурного, політичного і духовного життя [12, с. 38]. Тож надзвичайно важливе значення у цьому процесі мають культурні та духовні цінності. Серед пріоритетних – національна гідність, свобода, справедливість, патріотизм, соборність і цілісність України. Як стверджує В. Янів, нація надає сенс життю особистості; вона виправдовує його вчинки, а також вимагає від людини жертви й рішучості йти на смерть [13, с. 177]. Такі ж думки зустрічаємо й у дослідженнях психологів. О. Колісник зауважує, що «цінністю для людини є все те, що переживається нею як важливе для неї, як те, заради чого варто жити, за що варто боротися, заради чого можна пожертвувати всім, зокрема і власним життям» [14, с. 92].

У площині сучасного українського наукового простору побутує твердження: «оскільки життєдіяльність людини є частиною й одночасно умовою існування культури в її широкому сенсі, що впливає на вибір способу буття особистості, виникає об'єктивна потреба постійного просторового осмислення засад для вибудовування суспільного ідеалу, який би об'єднував націю в питаннях суспільного устрою та ролі індивідуальної особистості в ньому» [15, с. 6]. Зрозуміло, що соціокультурний простір формує духовні сили особистості, завдяки ньому людина може визначити своє особисте місце в системі культури, соціальній групі та, зрештою, означити національну самоідентифікацію.

Невіддільною від цієї проблеми необхідно назвати національну ідею, котра «не може бути втілена в якомусь документі або законі» [16, с. 74]. Вона формується щодень, щомиті кожним свідомим українцем. Цілком очевидно, що пріоритетну, визначальну роль у цьому процесі повинна відіграти система національної освіти у всіх її аспектах. Вагомою складовою варто вказати краєзнавство, серед завдань якого - «виховання у громадян почуття національної свідомості, глибокої поваги до історії, культури, мови, традицій українського народу.., усебічне сприяння відродженню духовності та історичної пам'яті у суспільстві» [17, с. 122]. Саме завдяки краєзнавству можна сприяти формуванню державницької свідомості та патріотичних почуттів не лише у дітей, підлітків, молоді, але й у дорослих громадян нашої країни.

Г. Бондаренко одним із важливих завдань історичного краєзнавства називав формування історичного мислення, логіки історичного пізнання та розуміння історичного процесу на конкретних прикладах регіональної історії «Малої батьківщини» [18, с. 23]. Український народ у своїй історії має великий досвід духовного життя [19, с. 7], а складовою історичної пам'яті є генетична пам'ять. Тож, формуючи історичне мислення молоді, необхідно якомога ефективніше використовувати історичний досвід для потреб Української держави та нації [20, с. 19].

Волинська земля – невичерпна криниця, життєдайне кришталево прозоре джерело знань, досвіду, традицій, історичної пам'яті. Широкий загаль педагогів, усі працівники освітніх структур області глибоко усвідомлюють цінність та значимість інформаційних ресурсів, які надають писемні, друковані, електронні джерела наших бібліотек та музеїв, усні перекази та розповіді місцевих мешканців, матеріали сучасних засобів масової інформації тощо. Тому у ситуації війни та окупації з боку Російської Федерації як держави агресора, котру переживає Україна, активно й ефективно використовують такі матеріали у навчально-виховному процесі, поза навчальній та позашкільній роботі. Про це свідчать не лише численні патріотичні заходи в освітніх закладах та зустрічі у різноманітних просвітницьких установах, але й зокрема, спрямованість наукових досліджень та розвідок слухачів Малої академії наук, вибір тематики для науково-практичних конференцій та студентських наукових робіт викладачами вищих та середніх навчальних закладів, увага здобувачів наукових ступенів до проблематики сьогодення. Наприклад, чимало питань виникає щодо сутності та витоків війни між Україною та Росією. Драматичні й трагічні долі сучасників теж є джерелом для роздумів, матеріалом для формування національної ідентичності, інструментарієм виховної діяльності.

О. Дем'янюк та О. Гулько презентували книгу «Волинський пантеон. Схід», присвятивши її «новітнім героям, синам Волинської землі, які поклали життя за свободу та цілісність України» [21, с. 3]. Безсмертний подвиг 96 бійців АТО у 2014 р. не лише назавжди зберігатиметься у світлій пам'яті нащадків, але й сьогодні є прикладом для наслідування їх друзями, братами, земляками. Про випускників Луцького педагогічного коледжу, які загинули, захищаючи суверенітет України, студентка цього коледжу – Софія Баласанян, науковим керівником котрої є викладач А. Кравець, виступила з доповіддю на науково-практичній конференції «Україна у війнах ХХ–ХХІ століття: доля людей і територій» [22, с. 10–14]. Майбутні вчителі дізналися про своїх колег Артема Карабана, Олександра Палуха, Володимира Прокопчука, Дмитра Пилипчука, які стали прикладом патріотичної жертвності, а в сучасному щоденному житті меморіальні дошки на їх честь, світлини спонукають до роздумів щодо вибору студентами правильності та важливості майбутньої професії, її значення у вихованні наступних поколінь.

У довідково-біографічній інформаційно-іміджевій енциклопедії «Золотий фонд Університету імені Лесі Українки» Л. Понедельник розповідає про студента-першокурсника закладу, круглого сироту з містечка Маневичі Андрія Снітка. З самого початку Революції Гідності хлопчина був активним її учасником. Як тільки на нашу землю ступила нога ворога у 2014 р., він без вагань прямо зі студентської лави добровільно вступив до батальйону патрульної служби міліції особливого призначення «Азов» Головного Управління Міністерства внутрішніх справ України. Отримав позивний «Хома» [23, с. 211].

Мужній і сміливий, Андрій брав участь у звільненні міста Маріуполь Донецької області. Проте невдовзі у житті юного героя стався вирішальний бій. Під час бою за місто Іловайськ, троє бійців разом з «Хомою» потрапили у засідку. Не роздумуючи ні хвилини, Андрій кинувся на гранату, яку ворог кинув у будинок, де перебували хлопці, і ціною свого життя врятував двох своїх побратимів.

Він назавжди став символом гідності і самопожертви не лише для своїх побратимів, але й для усіх нас [24]. Посмертно присвоєно Андрієві Снітку звання «Герой України». Нагороджений орденом «Золота Зірка», його іменем названо ліцей №1 у Маневичах, у Волинському національному університеті встановлено меморіальну дошку на честь загиблого. Удостоєний «Хома» відзнаки «Народний Герой України» (посмертно). Земляки, студенти, викладачі, як і всі українці, ніколи не забудуть маленького хлопчину із щирим серцем і відкритою душею, залюблену у рідний край.

Національно-патріотичне виховання передбачає формування патріотичних почуттів, усвідомленої любові до Батьківщини, громадянського почуття обов'язку та відповідальності за її долю. У Луцькому педагогічному коледжі з великим успіхом працює суспільно-політичний клуб «Всесвіт», у якому студенти знаходять та систематизують цікаві матеріали, виконують пошуково-краєзнавчі дослідження, популяризують інформацію про захисників України, організовують волонтерську роботу [25].

Професорсько-викладацький та студентський колективи Луцького інституту розвитку людини Університет «Україна» якісно забезпечують освітню складову навчального процесу, ефективно сприяють формуванню наукових та світоглядних поглядів серед студентської молоді. Свідченням цього є не лише робочі програми лекційних та практичних курсів, але й діяльність у площині національно-практичного виховання. Інститут живе подіями, що відбуваються у державі, залучається до різноманітних заходів, флешмобів, акцій, спрямованих на вирішення актуальних проблем рідної Батьківщини.

Назавжди в серцях викладачів та студентів інституту залишаться Герої Небесної Сотні, щирі патріоти, націоналісти, які загинули під час революційних подій на вулиці Інститутській у Києві. Серед них студент IV курсу спеціальності «Здоров'я людини» Василь Мойсей, випускник 2012 р. спеціальності «Програмне забезпечення інформаційних систем» Сергій Байдовський.

«Саме в діяльності відбувається формування та розвиток людини, її самореалізація», – так вважає сучасна молодь та її наставники. Відмінними рисами людської діяльності вони називають усвідомленість, цілеспрямованість і перетворювальний характер. Найважливішим із завдань представників національної спільноти є необхідність пізнавати себе в історичному часі та просторі [26]. Тож не випадково Д. Дьомін, магістр II курсу спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», під керівництвом кандидата історичних наук, доцента О. Бундак обрав тему наукового дослідження – «Текстова інформація в культурологічному просторі як джерело формування національної самосвідомості», що дозволила йому працювати над генетичним кодом українця. Робота була представлена на Всеукраїнському конкурсі і відзначена премією за II призове місце.

Генетичний код волинян відгукується у глибині віків та передається наступним поколінням гарячою кров'ю та чистими помислами любові до України. Завдяки таким величним постатям нашої землі, як Роман Мстиславович – князь Волинсько-Галицької держави, який об'єднав волинську та галицьку землі; Данило Романович – повноправний європейський монарх – король Русі, єдиний з українських князів доби феодальної роздробленості, який об'єднав і очолив більшість етнічних українських земель і добився найвищого економічно-культурного, політичного піднесення держави; Гулевичівна Галшка

(Слизова) Василівна, громадська діячка, яка підписала дарчу на заснування Братської школи, з якої постала Києво-Могилянська академія; Лазарчук А. Г. – художник, педагог, майстер побутових картин, пейзажів та портретів, розписував церкви Почаївської лаври; Леся Українка (Косач-Квітка Лариса Петрівна) видатна українська поетеса, драматург і громадська діячка; Кримський А. Ю. – український сходознавець, історик, фольклорист, літературознавець, письменник перекладач; Кравчук М. П. – всесвітньо відомий вчений-математик, академік АН України; Цинкаловський О. М. – історик, археолог, краєзнавець, який уклав двотомний енциклопедичний довідник «Стара Волинь і Волинське Полісся», написав книгу «Княжий город Володимир» та багато інших.

Волинська молодь не випадково сьогодні доволі охоче обирає професію архітектора, адже довкола маємо мистецькі зразки архітектурних стилів. Список пам'яток архітектури національного значення Волинської області нараховує 203 об'єкти, серед яких замок Луцький замок, кафедральний собор Успіння Пресвятої Богородиці у м. Володимирі, Троїцький костел у м. Берестечко, дерев'яна Успенська церква у селі Качин, мурований костел Святої Трійці у селі Затурці. Лише невелике селище Олика стало меккою історико-культурної спадщини Волині, поєднуючи пам'ятки національного та місцевого значення. Предметом гордості й краєзнавчого та наукового дослідження слугують унікальні екосистеми та ландшафти регіону. Тут багато лісів, річок, боліт та озер. На Волині знаходяться національні природні парки: «Прип'ять - Стохід», «Цуманська пуша», «Шацькі озера», Черемський природний заповідник.

Держава, розуміючи надзвичайну важливість у сьогоднішній формуваний національної ментальності молоді у багатовекторній структурі діяльності, спрямовує свою роботу й у цьому напрямі. Так, 1 січня 2023 р. набув чинності Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» [27]. Вперше в історії незалежної України, згідно Закону, визначено мету, завдання, принципи, напрями, особливості формування та реалізації державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності як складової забезпечення національної безпеки України, а також гарантії участі громадян України, закордонних українців, громадських об'єднань та інших інститутів громадянського суспільства у її реалізації. В Законі визначено повноваження органів державної влади та місцевого самоврядування, закріплено поняття української національної та громадянської ідентичності, як складові державної політики в утвердженні української національної та громадянської ідентичності названо національно-патріотичне, військово-патріотичне виховання та громадянську освіту [27].

На державному рівні визначено поняття української громадянської ідентичності, що передбачає «стійке усвідомлення громадянином України, закордонним українцем свого політико-правового зв'язку з Україною, українським народом та громадянським суспільством, а також українська національна ідентичність, що визначається як стійке усвідомлення особою належності до української нації як самобутньої спільноти, об'єднаної назвою, символами, географічним та етносоціальним походженням, історичною пам'яттю, комплексом духовно-культурних цінностей, зокрема українською мовою і народними традиціями» [28, с. 1]. Кабінет Міністрів України, усвідомлюючи усю значимість чинної проблеми, затвердив порядок підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності [29]. Тож ідентичність нації є засадничою у внутрішній політиці держави, а «національна держава – це не тільки певна територія та населення, історична пам'ять і культура, але й ціннісне поняття, що визначає конкурентоспроможність норм поведінки та мислення консолідованих у єдину спільноту етносів, які є суб'єктом формування нації» [4, с. 35].

Провідні українські вчені переконують, що нація може вважати себе сформованою, коли у більшості населення країни сформоване ототожнення з цією нацією у минулому, теперішньому та майбутньому. Складовою такого ототожнення є й відповідна консолідована модель пам'яті, яка формує у свідомості окремої людини позитивне сприйняття цієї нації [30, с. 17].

Висновки. Значна роль у формуванні світогляду молоді належить вчителю, котрий спрямовує діяльність на поглиблення інтересу до історії як сфери знань і навчального

предмета, розвиває мисленнєві алгоритми й уміння, необхідні для розуміння сучасних викликів; навчає отримувати та засвоювати системні знання з позицій цінності життя людини, досвіду українського державотворення, утвердження єдності та соборності українського народу, значення європейських культурних і правових традицій для суспільних процесів в Україні, зміцнення національних інтересів та суверенітету, цілісності та непорушності кордонів Української держави; формувати розуміння національного інтересу, необхідності захисту суверенітету, територіальної цілісності в умовах реальних військово-політичних, інформаційних та інших викликів; розвивати громадянську самосвідомість [31]. Таким чином, «завдання збереження та актуалізації культурної спадщини є одним із пріоритетів громадянського самовизначення, а найбільш важливими функціями у системі національної політики пам'яті є формування національної ідентичності та світогляду громадян, сприяння нейтралізації деструктивних ідеологічних установок, що нав'язуються ззовні в умовах гібридної війни» [30, с. 77].

За результатами науково-дослідної роботи співробітників Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені Івана Кураса НАН України, представлено визначення ідентичності як чинника, що «сприяє самоорганізації індивідів, об'єднаних належністю до однієї держави як сукупності «ми», що підтримує єдину систему смислів, переконань, уявлень про державу, свою країну, себе як членів спільноти» [32, с. 33].

Список літератури

1. Костенко Л. Гуманітарна аура нації, або дефект головного дзеркала. Київ: ВД КМА, 2005. 32 с.
2. Кримський С. Б. Заклики духовності XXI століття. Київ: ВД КМА, 2003. 32 с.
3. Тиский М. Г. Етапи становлення української національної ідентичності. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2011. Вип. 21. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/153583847.pdf>.
4. Степико М. Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування. Київ: НІСД, 2011. 336 с.
5. Донченко Л. О. Художні особливості національної ідентичності. Київ: КНТ, 2014. 220 с.
6. Подольська Є. А., Лихвар В. Д., Погорілий Д. Є. Кредитно-модульний курс культурології: навч. пос. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 368 с.
7. Курас І. Ф. Етнополітологія. Перші кроки становлення. Київ: Генеза, 2004. 736 с.
8. Кравець М. С. Культурологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів I–IV рівнів акредитації. Львів: Новий Світ–2000, 2008. 320 с.
9. В'ятрович В. Нотатки з кухні «переписування історії». Київ: Наш Формат, 2021. 528 с.
10. Степико М. Т. Українська ідентичність у глобалізованому світі. Харків: Майдан. 2020. 258 с.
11. Гнатюк О. Прощання з імперією: українські дискусії про ідентичність. Київ: Критика, 2005. 528 с.
12. Цивілізаційна ідентичність українства: історія і сучасність / авт. кол.: О. Рафальський (керів.), Я. Калакура (наук. ред.) та ін. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАНУ, 2022. 512 с.
13. Янів В. О. Нариси до історії української етнопсихології. Київ: Знання, 2006. 341 с.
14. Колісник О. П. Духовний саморозвиток української нації. Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. 312 с.
15. Формування суспільного ідеалу в умовах глобалізованого світу та інформаційного суспільства: аналітична записка / ред. Л. Дубровіна; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. Вернадського. Київ, 2020. 68 с.
16. Ткаченко В. Росія: ідентичність агресора. Київ: ВЦ «Академія», 2016. 256 с.
17. Реєнт О. Краєзнавство в Україні: історичні традиції і стратегія розвитку. Київ, 2021. 292 с.
18. Бондаренко Г. В. Теоретичні та методологічні проблем історичного краєзнавства. *Краєзнавство*. 2011. № 3. С. 23–29.
19. Джерела духовності: науково-краєзнавчі експедиції Національної спілки краєзнавців України 2009–2013 рр.: док. та мат. / ред. О. Реєнт; упор.: Є. Букет та ін. Вінниця: ПП Балюк І. Б., 2014. 340 с.
20. Бондаренко Г. Формування історичного мислення молоді та використання спадщини Олександра Цинкаловського. Історія, культура та освіта Волині у науковій спадщині Олександра Цинкаловського: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., присвяченої 125-річчю від дня народження вченого (26 квітня 2023 р., м. Луцьк) / упор.: О. Дем'янюк, А. Силюк. Луцьк: Волинський ІППО, 2023. С. 17–19.
21. Дем'янюк О., Гулько Г. Волинський пантеон. Схід – 2014–2017. Луцьк: Вежа-Друк, 2018. 248 с.

22. Україна у війнах ХХ–ХХІ століть: доля людей і територій: збірник матеріалів доповідей (статей, тез) учасників наук.-практ. конф. (18 травня 2023 р., м. Луцьк). Луцьк: КЗВО «Луцький педагогічний коледж». 2023. 148 с.
23. Понедельник Л. Андрій Снітко. *Енциклопедія випускників. Літопис: від А до Я*. Одеса: Гельветика, 2022. С. 121–138.
24. Шкляр В. Чорне Сонце. Видавництво КСД, 2015. 304 с.
25. Кравець А. І. Суспільно-політичний клуб «Всесвіт» як форма виховної роботи у Луцькому педагогічному коледжі. Луцьк: Луцький педагогічний коледж. 2020. 197 с.
26. Бундак О., Петрович В. Історична інформація як джерело формування національної самосвідомості. *Культурологічний альманах*. 2023. Вип. 2. С. 110–115.
27. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» від 1 січня 2023 р. URL: <https://mva.gov.ua/ua/news/v-ukrayini-nabuv-chinnosti-zakon-pro-osnovni-zasadi-derzhavnoyi-politiki-u-sferi-utverdzhennya-ukrayinskoji-nacionalnoyi-ta-gromadyanskoji-identichnosti>.
28. Довідкова інформація щодо Закону України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності». URL: https://mva.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/Довідкова_інформація_щодо_Закону_України.pdf.
29. Про затвердження Порядку підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності. Постанова КМУ № 1196 від 14.11.2023 року. URL: <https://osvita.ua/news/90459>.
30. Політика історичної пам'яті в контексті національної безпеки України: аналіт. доповідь / за ред. В. Яблонського. Київ: НІСД, 2019. 144 с.
31. Концепція базового навчального предмета «Історія: Україна і світ». *Український інститут національної пам'яті*. 2017. URL: <http://www.memory.gov.ua/news/volodimir-vyatrovich-predstaviv-kontseptsiyu-vikladannya-istorii-dlya-10-11-klasiv>.
32. Суперечності ідентичностей в Україні та шляхи їх регулювання в контекстах політики громадянської консолідації української нації: аналітична доповідь. Київ: ПІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2015. 160 с.

References

1. Kostenko, L. (1999). The humanitarian aura of a nation, or the defect of the main mirror. Kyiv [in Ukrainian].
2. Krymskyi, S. (2003). Calls for Spirituality of the 21st Century. Kyiv [in Ukrainian].
3. Tyskyi, M. (2011). Stages of the formation of Ukrainian national identity. *Naukovyi visnyk Volynskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky [Scientific bulletin of Lesya Ukrainka Volyn National University]*, 21. Retrieved from: <https://core.ac.uk/download/pdf/153583847> [in Ukrainian].
4. Stepyko, M. (2011). Ukrainian identity: phenomenon and principles of formation. Kyiv [in Ukrainian].
5. Donchenko, L. (2014). Artistic features of national identity. Kyiv [in Ukrainian].
6. Podolska, Y. Lykhvar, V. Pohorilyi, D. (2006). Credit-module course in cultural studies. Study guide. Kyiv [in Ukrainian].
7. Kuras, I. (2004). Ethnopolitical science. The first steps of formation. Kyiv [in Ukrainian].
8. Kravets, M. (2008). Cultural studies: a textbook for students of higher educational institutions of I–IV levels of accreditation. Lviv [in Ukrainian].
9. V'iatrovykh, V. (2021). Notes from the kitchen of “rewriting history”. Kyiv [in Ukrainian].
10. Stepyko, M. (2020). Ukrainian identity in a globalized world. Kharkiv [in Ukrainian].
11. Hnatiuk, O. (2005). Farewell to Empire: Ukrainian Debates on Identity. Kyiv [in Ukrainian].
12. Rafalskyi, O. (ed.) (2022). Civilizational identity of Ukrainians: history and modernity. Kyiv [in Ukrainian].
13. Yaniv, V. (2006). Essays on the history of Ukrainian ethnopsychology. Kyiv [in Ukrainian].
14. Kolisnyk, O. (2012). Spiritual self-development of the Ukrainian nation. Lutsk [in Ukrainian].
15. Dubrovina, L. (ed.) (2020). Formation of the social ideal in the conditions of the globalized world and the information society: an analytical note. Kyiv [in Ukrainian].
16. Tkachenko, V. (2023). Russia: the identity of the aggressor. Kyiv [in Ukrainian].
17. Reient, O. (2021). Local history in Ukraine: historical traditions and development strategy. Kyiv [in Ukrainian].
18. Bondarenko, H. (2011). Theoretical and methodological problems of historical local history. *Kraieznavstvo [Local history]*, 3, 23–29 [in Ukrainian].
19. Reient, O. (ed.) (2014). Source of spirituality: Scientific and regional expeditions of the National Association of Regionalists of Ukraine 2009–2013. Documents and materials. Vinnytsia [in Ukrainian].

20. Bondarenko, H. (2023). The formation of historical thinking of young people and the use of the legacy of Oleksandr Tsynkalovskyi. *History, culture and education of Volyn in the scientific heritage of Oleksandr Tsynkalovskyi*. Lutsk [in Ukrainian].
21. Dem'ianiuk, O., Hulko, H. (2018). *Volyn Pantheon. East – 2014–2017*. Lutsk [in Ukrainian].
22. *Ukraine in the wars of the 20th–21st centuries: the fate of people and territories* (2023). Lutsk [in Ukrainian].
23. Poniedielnyk, L. (2022). Andriy Snitko. *The Golden Fund of Lesya Ukrainka University: Alumni Encyclopedia*. Odesa [in Ukrainian].
24. Shkliar, V. (2015). *Black Sun*. Kharkiv [in Ukrainian].
25. Kravets, A. (2020). Socio-political club “Universe” as a form of educational work at the Lutsk Pedagogical College. Lutsk [in Ukrainian].
26. Bundak, O. Petrovych, V. (2023). Historical information as a source of formation of national identity. *Kulturolohichniy almanakh [Cultural almanac]*, 2, 110–115 [in Ukrainian].
27. The Law of Ukraine “On the Basic Principles of State Policy in the Field of Affirming Ukrainian National and Civil Identity” (2023, January 1). Retrieved from: <https://mva.gov.ua/ua/news/v-ukrayini-nabuv-chinnosti-zakon-pro-osnovni-zasadi-derzhavnoyi-politiki-u-sferi-utverdzhennya-ukrayinskoyi-nacionalnoyi-ta-gromadyanskoyi-identichnosti> [in Ukrainian].
28. Background information on the Law of Ukraine “On the Basic Principles of State Policy in the Field of Affirming Ukrainian National and Civil Identity”. Retrieved from: https://mva.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/Dovidkova_informatsiia_shchodo_Zakonu_Ukrainy [in Ukrainian].
29. On approval of the Procedure for training, retraining and advanced training of specialists in the field of strengthening Ukrainian national and civic identity – Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine (2023, November 14). Retrieved from: <https://osvita.ua/news/90459> [in Ukrainian].
30. Iablonskyi, V. (ed.) (2019). *The policy of historical memory in the context of national security of Ukraine: an analytical report*. Kyiv [in Ukrainian].
31. Concept of the basic educational subject “History: Ukraine and the World” (2017). *Ukrainian Institute of National Remembrance*. Retrieved from: <http://www.memory.gov.ua/news/volodimir-vyatrovich-predstaviv-kontseptsiyu-vikladannya-istorii-dlya-10-11-klasiv> [in Ukrainian].
32. *Contradictions of identities in Ukraine and ways of their regulation in the context of the policy of civic consolidation of the Ukrainian nation: an analytical report* (2015). Kyiv [in Ukrainian].

Надійшла до редакції / Received: 21.11.2024
Схвалено до друку / Accepted: 16.12.2024